

Irodalmi Szemle.

Korunk uralkodó eszméi.

Székfoglaló értekezés *Asbóth János* lev. tagtól. Budapest, 1896.

Asbóth János országgyűlési képviselő, a magyar tudományos Akadémia 1895. október 14-iki ülésén a fenti értekezéssel foglalta el levelező tagsági székét, melyet „Bosznia és Hercegovina”, különösen pedig 1892-ben megjelent „Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez” című műveivel, valamint kisebb publicistikai dolgozataival nyert meg. Székfoglaló értekezése 22 lapon akarja korunk uralkodó eszméit bemutatni; merész vállalkozás, a mely természetszerűleg nem eredményezhet egyebet, mint hogy tudományos értekezés helyett egy journalistikai könnyed, de épen azért felületes elmeszuttatást kapunk, a mely a fölvetett kérdések nagy részét csak futólag érinti, mint a fecske szárnya a csendes tó tükrét, — s ennél, úgy látszik, egyéb célja nem is volt; hogy a mélyre hatoljon, s onnan értékes gyöngyöket hozzon fel, azaz, hogy a kérdéseket kifejtse s ez alapon megítélésükre, eldöntésükre biztos tájékoztatót adjon kezünkbe, arra nem törekszik. Ő megelégszik azzal, ha, mint a journalista, megismerttet röviden a dolgok állásával s kimondja saját, kétséget sem szenvedhető véleményét. Hírlapírói munka ez értekezés annyiban is, hogy a hírlapírók jargonján van írva, vegyítve minden lépten-nyomon, vagy kell, vagy nem, idegenszerű: latin, francia stb. kifejezésekkel, hogy annál jobban imponáljon az olvasónak; a 22 lapon van annyi idegen szó, hogy egy lapot bátran betöltene.

Az értekezés báró Eötvös Józsefnek A XIX. század uralkodó eszméiről szóló művéből indul ki; Eötvös e művében a szabadság, egyenlőség és nemzetiség eszméiben látta a XIX. század uralkodó eszméit. Asbóth kimutatja, vagy legalább úgy tesz, mintha kimutatná, hogy ma Eötvös e nézete már nem állhat meg; ha saját korában érvényes volt is, de ma már más eszmék nyomultak előtérbe. Szerinte a nemzetiségi elv csak epizód a század eszmetörténetében, a mi pedig benne állandó, a fajtudat és a fajgyűlölet, az az emberi nem minden stadiumának közös vonása. A szabadság, egyenlőség s

testvériség eszméi tulajdonképpen nem is a XIX., hanem a XVIII. század eszméi, a francia forradalom formulázott jelszavai; s a XIX. század nem tudta azokat megvalósítani, ellenkezőleg, lassankint kiábrándult, elfordult azoktól; a socialismus, a szabadság és egyenlőség közti nagy elvi harez, a testvériség helyett a halálos gyűlölség adja meg századunknak az egyéni kifejezést. A nemzetgazdasági eszmék váltakozása (a merkantilisták, physiokraták, manchesteri iskola, industrialismus jelszavai, elvei) azt mutatja, hogy a gazdasági szabadság, melyért 50 évvel ezelőtt a liberális Európa rajongott, ma meghaladott álláspont. A természettudományi iskola, a mely merész optimismussal azt hitte, hogy a lét- és világtrend minden titkát felderítheti, — szintén a XVIII. század világnézetével ellenkező eredményre jutott. A darwinismus és az evolutio-tana felvilágosítást adhat a szerves élet törvényeiről, de nem az erkölcsi törvényekről, nem az emberi lét nagy problémáiról, arról, a mi a bonczkés, vegyelemzés, mathesis határain túlesik, a melyekre csak a hit adhat megnyugtató választ. A vallásos érzés az újabb állami életben egyre erőteljesebben nyilvánul, minek oka szerző szerint az, hogy száz év óta a philosophok és reformerek az emberiségnek annyi boldogságot ígértek, mely be nem vált, hogy csalódásainak és a század társadalmi bajainak e klimaxában egy nagy kiáltás tör ki belőle, mely hitet kér. De nemcsak ez, hanem főként az, hogy a merészröptű tudomány a vallást már félre akarta szorítani: ennek visszahatása ez a vallásos mozgalom, a vallásos eszmék és érzelmek e felbúzdulása a XIX. század alkonyán.

Az értekezés, mint látszik, végeredményében Brunetiére: A tudomány bukása című nagyhangú felszólalásának második kiadása; megégyezik vele abban, hogy a valláshoz való visszatérést (mikor fordult el tőle az emberiség, nem tudom!) javarészből ő is a tudományos csalódások eredményének tekinti, s hogy ő is magasztalja a pápát a socialis kérdés megoldására irányuló kísérletei miatt. De természetesen Asbóth is abban a hibában, illetőleg rövidlátásban szenved, mint Brunetiére: ellentétbe állítja egymással a vallást és tudományt, holott a kettő igen jól megfér egymással; a tudomány egyes nagyhangú, sokat ígérő szóvivői után ítéli meg a tudományt, illetőleg beszél az újabb vívmányok, fölfedezések okozta csalódásokról, pedig a tudomány nem hibás egyes vérmes, sőt kontár művelőinek nyilatkozataiért; a tudomány napról-napról oly óriási vívmányokkal, fölfedezésekkel lep meg, hogy nincs jogunk, daczára egyes jogosulatlan reménységek nem-teljesültének ez általa okozott csalódásokról beszélni. S hiszi-e a szerző, hogy a tudományokozta csalódás szülte a német centrum domináló helyzetét, a magyar alföld nazarénus mozgalmát, a belga klérikalís párt diadalát, mint a melyeket mind a vallásos szellem ébredése jeléül sorol fel?

Azt mondja szerző, hogy a nemzetiségi eszme ma nem mondható

a XIX. század uralkodó eszméjének; hát a német és olasz egység, a balkán államok függetlensége, s ma is a keleti kérdés nem azt mutatják-e, hogy az egész századon keresztül uralkodott s ma is uralkodik a nemzetiségi eszme Európa politikájában? Ha a fajtudat mindenkor élt az emberiségnél, miért nem hozta már 2—3 száz évvel ezelőtt létre az alakulásokat? A szabadság és egyenlőség eszméiről szintén tagadja, hogy korunk uralkodó eszméi volnának, de másfelől maga mondja, hogy korunk ádáz harczai közt fölemelkedik egy hang az eszmény magasából és e hang az evangélium testvériségét hirdeti. A társadalmi kérdés egyúttal a humanitás, felebaráti szeretet kérdése.

Szerző többször említi a 20. lapon egymással kapcsolatban a physiológiát és biológiát; mit gondol, mi viszonyban áll egymáshoz a két tudomány?

Rácz Lajos.

Magyar költők francziául.

Poésies Magyares recueillies par Melchior de Polignac et précédées d'une notice sur la poésies hongroise. Préface de M. François Copée. — Paris, Paul Ollendorff 1896. Grand in-18, XXXII. és 322 H. Ára 3 $\frac{1}{2}$ frank.

Polignac-at e mű kiadására boldogult Justh Zsigmond honfitársunk ösztönözte, kivel Nizzában találkozott, hol szegény mellbeteg írónk, a „Livre de la Poussta“ eredetijének szerzője, éppen tartózkodott vala rövid idővel halála előtt; nem üdülést keresendő, hanem csak moratoriumot a vén kaszástól. Justh lelkesedéssel beszélt a franczia embernek a magyar költészet szépségeiről, saját terveiről s elmesélt neki részleteket készülő félben levő munkájából, „Ganyó Julcsá“-ból. A menyire megértjük a kiadót, ő maga nem ért magyarul hanem Just fordította le számára szóról-szóra e magyar költeményeket, Polignac azután kisimította a nyelvezetet és versekbe foglalta a fordítást, s így jött létre a jelen gyűjtemény.

Kiadó szerint a franczia közönség keveset tudott eddig a magyar költészetéről. A mit tudott, azt „Jean de Néthy“ (Némethy Emma) és Coppéának köszönheti, kik mindketten adtak ki egy-egy válogatott gyűjteményt magyar költők verseinek fordításaiból. P. többől azonkívül Madame Desbordes-Valmore közölt részleteket franczia fordításban. De úgy látszik, Mons. de Polignac nem kísérte kellő figyelemmel a franczia irodalmat, mert, pl. Petőfi „János vitéz“-t (Le Chevalier Jean) még a hetvenes években fordította le A. Dozon, franczia konzul és nemrég C. de Harley is közölt egy „Aperçu historique de la Poésie Hongroise“ című cikket mutatványokkal a „Le Muséon“ tavalyi angusztusi számában.

A jelen gyűjteményben Polignac közöl Petőfitől néhány apróbb költeményt azok közül, melyeket Madame Desbordes-Valmore nem fordított le, továbbá mutatványokat Arany, Tompa, Gyulai Pál, Szász